

Hven *– i cykelhøjde*

Frede Lauritsen

Gennem efterhånden mange år har Hven været en af de øer Hanne og jeg gerne ville aflægge et besøg. Dette er 11. gang, vi har en cykelferie, og dermed er råmaterialet klar til den 11. historie med titlen – *i cykelhøjde*. Men helt ægte er varen dog ikke, for denne gang gøres cykelturen på kun en enkelt dag, hvor den normalt har været en uge. Til gengæld er der syt oplevelser på i begge ender.

Efter en tur over de imponerende broer Danmark råder over såvel Lillebælt (se 1935-70) som Storebælt (se 1998), er vi nået til vores ven Jørgen i Søborg. Jørgen fungerer som vores faste "hotel" i København, og bookingprisen er særdeles rimelig. Som regel har vi planlagt enkelte ting, vi skal opleve i hovedstadsområdet med Jørgen som guide, når vi nu alligevel er her, sådan også denne gang. Første begivenhed er Det kgl. Teaters forestilling: "*Thor*," et storslået friluftsspil der foregår i Ulvedalen, der ligger tæt op mod Dyrehavsbakken. Forud for forestillingen har vi bestilt en tre retters menu med div. vine på Restauration Bøgely på Bakken. Efter middagen beriges hver enkelt med en lille fletkurv, hvori ligger en lille flaske champagne og et stykke kransekage til pausen, fint skal det være, når vi går i Det Kongelige.

Turen til Ulvedalen foregår i kapervogn. Vores kusk er meget snakkesalig - et rimeligt kendetegn for københavnere.

Over 200 medvirkende er engageret i det storslåede teaterstykke, der omhandlede hændelser i den nordiske mytologi med Odin, Thor, Balder og alle de andre fra gudeverdenen. Det blev en storslået oplevelse, og vejret var helt fantastisk, hvad der naturligvis er meget vigtigt under et friluftsspil. En enkelt detalje virkede helt fantastisk, præcis i det øjeblik Thor udtalte en sætning omkring regnbuens kraft, fremstod der en klar regnbue på himlen - in natura, jo, gudernes kraft er bestemt ikke at foragte. Musikken, der skulle følge slagets gang, levede derimod ikke helt op til vores smag, der jo ellers ikke fejler noget. Champagnen og kransekagen gjorde derimod stor lykke og indhøstede mange misundelige blikke i pausen.

Dagen er nu oprunden, hvor der står Hven på vort program. Vores guide har minutiøs planlagt alle dagens detaljer, bus kl. 8:00 fra Søborg Torv til Nørreport Station, herfra førerløs s-tog med automatdøre til Kongens Nytorv (se 1892). Det koster nemlig en bondegård at parkere i Københavns bymidte - 15 kr. i timen nærmest havnen og 25 kr. i timen mellem Kongens Nytorv og Nørreport. Folk i såvel bus som s-tog er travlt beskæftiget med at læse Urban, Metro Expres, romaner eller den bærbare er i arbejde, ingen - absolut ingen synes at være interesseret i sine medmennesker. Det førerløse tog ser vældig smart og moderne ud, men ham chaufføren der ikke er der, hvad med ham, det virker en anelse skræmmende. Men der er egentlig ingen, der ser bekymret ud, så vi slutter os til de ubekymrede, måske overlever vi alligevel – men underligt er det. På Kongens Nytorv bemærker vi, at pladsens nye træer er vokset det sidste år, så det bliver nok ganske pænt igen. Forbi Det kgl. Teater (se 1748) med Holberg og Oehlenschläger går turen nu mod Havnegade.

I Havnegade ligger Spar Shippings "Jeppe" og venter på os, afgang er kl. ni. Der er ikke særlig mange passagerer med båden vel omkring en snes stykker. Kaptajnen adviser, at vi venter lige fem minutter, der kunne måske komme endnu en, der gerne vil med os til Hven. Her signaleres en dejlig afslappet stemning. Vi tre har for magelighedens skyld bestilt morgenmad om bord. Et fortrinligt måltid serveres med forskelligt brød, det gælder også en rigtig "*københavner*," ost, pølse, marmelade og kaffekanden fyldes lifligt op af den flinke servitrice, når der er behov. Biletprisen er 170 kr. t/r, morgenmadsprisen knapt det halve.

I adstadigt tempo sejler vi ud af Københavns Havn (se 1891). Hvert eneste øjeblik er optaget af de utrolige mange ting, der er at studere. Amaliehaven (se 1983), Amalienborg (se 1754), Marmorkirken (se 1894), de mange gamle charmerende pakhuse der nu er enten attraktive lejligheder eller hotel og byggeriet af det kommende Skuespilhus. På den modsatte side af havnen dominerer Operahuset (se 2005) kaldet "*Brødristeren*." Og sandelig - der ser vi Øresunds første topløse badenymfe (se 1913). Vi passere det gamle søfort Prøvestenen (se 1922), Refshaleøen hvor DDL (se 1918) startede sine flyvninger og endnu et søfort Trekrone (se 1713), der blev anlagt i 1713 og siden 1922 har været anvendt som depot. Lidt længere ude ligger Flakfortet (se 1909), der siden 1979 er brugt som sejlsportscenter og Middelgrundsfortet (se 1890), der stadig er under Forsvarsministeriet. Mod SØ ser vi endnu en imponerende bro Øresundsbroen, der med sine kæmpe kakkelovnsrør løfter sig mod himlen med Malmø i baggrunden.

Det er en herlig sejltur til Hven, der foregår i næsten smult vande. På svenskekysten ser vi det nu lukkede Barsebäck (se 1975) og Landskrona, der ligger 6 km. SØ for Hven. På Sjællands kyst følger vi byerne Charlottenlund, Skovshoved, Klampenborg, Tårnbæk, Skodsborg, Vedbæk, Rungsted der alle ser indbydende ud og er nu tæt på Hven, der fremstår med stejle skrænter og høfder, der har en speciel rund byggeform. Overraskende tager sejlturen næsten 1½ time.

Men så er vi her - på Hven, der skabtes af jættekvinden prinsesse Hvenhild heraf navnet. Hele øen er et naturreservat. Straks vi går fra borde i havnebyen Bäckviken, konstaterer vi, at vi er i Sverige, skønt Hven kun er beboet af 355 indbyggere, så taler de så skånsk så skånsk.

I forhold til sin ret beskedne størrelse 4.470 meter x 2.650 meter svarende til 7½ km², og 11,7 km. i omkreds er Hven af navn en af de mest kendte danske øer. Nej hov, den blev jo svensk en af de gange, hvor vi tabte en krig, og det er jo sket nogle gange, og svenskerne, der snuppede den, kalder øen Ven altså uden h-et. Det skete i Karl Gustaf-krigene (se 1657) i 1600-tallet. Også denne gang var det danskernes egen skyld, Frederik III var så tåbelig og uklog, at han erklærede svenskerne krig, skønt hans egen hær var underlegen, ikke på rette plads og ganske uforberedt. Det var en barsk krig, hvor grove midler af værste skuffe blev taget i brug. Og så havde vi endda terroristen Svend Poulsen Gjønge (se 1657) eller "*Gjøngenhøvdingen*," med på vores hold, skønt svensker kæmpede han for os med sine "*snaphaner*" mod svenskerne. Men situationen var håbløs "*Gjøngenhøvdingen*" til trods, overmagten var for stor, vi blev knækket med bl.a. Stormen på København (se 1659), hvor Frederik III sagde: "*Jeg vil dø i min rede*." Prisen blev høj, på Roskildefreden (se 1658) måtte vi betale ved kasse et - Skåne, Halland, Blekinge, Hven og Bornholm (se 1659). En 1/3 af Danmarks landområder måtte vi aflevere, og tilmed noget af det bedste jord som vi havde ejet i 800 år - skammeligt. Men Bornholm fik vi tilbage allerede i 1661. Klog af skade oprettedes Kongens Livregiment (se 1658), men for sent.

Vi stiler straks mod øens cykeludlejning, for vi har bestemt, at vi vil cykle en tur øen rundt. Her bliver vi virkelig imponeret, cykeludlejeren har langt over 1000 cykler til udlejning. Alle er damecykler, og alle er uden gear, men forholdsvis lav gearet. Og da øens højeste punkt er 45 m., er det vel ret begrænset, hvad vi vil opleve af bakker. Godt vi har kontanter med, for der findes ingen pengeautomat på Hven, og mange steder modtager de ikke kreditkort.

På det udleverede kort over øen følger vi den anviste cykelrute. Første seværdighed er Nämndemansgården en storbondegård fra 1700-tallet – entre 20 svenske kr. Den firelængede gård er fuldt møbleret endda med både klaver og orgel. I stuen hænger et kort over Hven fra 1586, den ser ret interessant ud. Et ur der foruden klokketidspunkt viser dato, ugedag, måned og år er også ret

usædvanlig. I stil minder gården lidt om gårde i Sønderjylland stråttækt og med sand på gulvet. Gården har været beboet frem til 1989, hvor den blev solgt til Hvens Hembygdsforening og har siden 30. aug. 1991 været museum. Omkring gården ser der ret rodet ud, men da vi konstaterer, at man er i færd med at lægge rør på tagene, er det jo ganske forståeligt. Vi får en god skånsk snak med stedets kustode, der fortæller, at rørene avles her på Hven. Hun synes godt om danskerne, og det er jo sød musik i vore ører. Hun fremhævede også den gode udsigt til den danske "guldkyst," som hun kaldte Sjællands bredder.

Turen går nu mod N, i et skovområde cykler vi på en sti gennem et idyllisk skovparti med det romantiske navn Kärleksstigen – ro og tynad, står der at læse. Netop som vi kommer ud af skoven, ser vi Hvens største turistattraktion Tycho Brahes Stjerneborg (se 1546) kuplen til det underjordiske observatorium, der blev indviet i april 2005. Vi erhverver os tre billetter af 50 svenske kr. og går ind i kuppelbygningen, ned ad en trappe hvor døren lukkes bag os. Her er næsten mørkt, men hurtigt vænner øjnene sig til mørket, og langsomt kommer lyset frem på stjernehimlen over og omkring os. En stemme fortæller om Tyge Brahe, hans opdagelse af supernova i stjernebilledet Cassiopeia samt andre betydelige iagttagelser. De forskellige måleinstrumenter ses, og vi får forklaret teknikken der ligger bag. Hører også om Nicolaus Kopernicus (se 1473) og andre betydende stjerneskikkere fra den tid. Det der duperer os mest er den nøjagtighed, hvormed Tyge Brahe har kunnet måle med ganske primitive måleinstrumenter sammenlignet med i dag. Lyset veksler mellem himlens stjernevimmel og forskellige af de måleinstrumenter, man dengang brugte. Efter et kvarters tid er seancen overstået, døren går op, og vi er igen i vores egen verden. På den modsatte side af vejen ligger et område højt på øen, det virker som en park. Her står en høj statue af Tyge Brahe, der naturligvis kikker op mod himlen. Et sted markeres, hvor Tyge Brahes slot Uranienborg har ligget. Fra hele området er der en smuk udsigt mod Sverige. Her ligger også Allhelgonakyrkan bygget i 1899 i gotisk stil, nu indrettet som museum, der på fortræffelig vis skildrer Tyge Brahes liv som lensmand og hans vidt forskellige videnskabelige interesser ved Uranienborg og Stjerneborg, hans papirfabrik og bogtrykkeri. Det gælder også hans mindre tiltalende sider med medicinforsøg på øens befolkning. Et ganske interessant besøg.

Efter en grundig rundtur i haven, observatoriet og museet trænger vi til en lille frokost og går ind på Cafe Tycho Brahe. Stedet er dog ganske kedelig, og udvalget begrænser sig til to forskellige pajer, der kan vælges mellem oksekød eller broccoli samt vand og 3½% Pripps øl. Pajerne får en tur i videnskabens mikrobølgeovn og konsumeres til den fortræffelige Pripps øl, uden at der bliver brug for de helt store kulinariske glædesudbrud.

På sadlen igen går turen gennem Tuna By og ud til stranden, fiskerihavnen i Kyrkbacken. Her ligger Sankt Ibbs Gamla Kyrka helt ude på skrænten. Et skilt fortæller, at kirken er åben 13-16, herligt, men da vi kommer nærmere - desværre lukket på grund af bryllup. Så vi må beklageligvis nøjes med en rundtur på kirkegården, hvorfra vi nyder den strålende udsigt mod den danske "guldkyst." Kirken er fra 1200-tallet med kalkmalerier fra 1400-tallet og fik en gennemgribende restaurering i 1939.

Havnen i Kyrkbacken er sammen med havnen Bäckviken de to havne, hvorfra der drives søfart og fiskeri på Hven. Kyrkbacken er meget charmerende med små røde træhuse, lignende dem på Skagen. I et af dem findes et lille røgeri, hvor de serverer tiltalende små retter og øl. Et utroligt hyggeligt sted, flere stjerner hyggeligere end der hvor vi indtog foder for at få stillet sulten.

Turen går videre over Mossen og langs den nordligste og laveste del af øen. Her er de 40 meter stejle klinter skrumpet ind til 6 meter. Arealerne er primært landbrugsjord og synes meget nærende. Her fra nordkysten er der udsigt til de grønne tage på Kronborg. På den nordøstlige del af øen ligger en lille klynge huse, der lyder navnet Norreborg. Også de har en havn om end mindre, og mod S i Husvik ligger øens golfbane. En sådan er vel nærmest en livsbetingelse for, at der kommer turister nok til øen. Man har i hvert fald den fornemmelse, at det er os ikke golfspillende individer, der bærer på handicappet.

Flere steder på Hven findes keramiske værksteder, glasværker og gallerier. Også en sølvsmed kan de fostre, men hans erhverv har åbenbart ikke været forudbestemt, for han bærer navnet Ståhl Jan-Åke. Hans speciale er smykker, hvoraf vi ser mange flotte eksemplarer. Selv et gårdmejeri findes der på Hven, her kan man købe gedeost. Naturen er i det hele taget behageligt afvekslende mellem landmandens kornmarker, lupiner, raps og andre landbrugsvarer til engarealer og forskellige skovbevoksninger.

Overalt møder vi de gule udlejningscykler, nogle af dem som tandem. Der tilbydes også rundtur på øen med hestevogn med eller uden guide. Du kan også nøjes med at leje hesten, for vi ser nogle der er rundt på hesteryg.

Efter ca. 10 km. på sadelryg har vi stort set været øen rundt. Igen er vi tæt på udgangspunktet – cykeludlejeren. Det kostede 60 kr. at leje en cykel for en dag, vi kom i land kl. 10:30, og skibet sejler igen kl. 16:00 dvs., at vi kun har haft cyklen i 5½ time, hvoraf den sikkert har stået og hvilet sig i mindst halvdelen af tiden. Det svarer til en timepris over 20 kr. Og de ca. 10 km. svarer til en km. pris på 6 kr. Hurtigt regner vi ud, at vi tre har brugt 60 kr. pr. cykeltime eller 18 kr. pr km. og enes om, at det må være en ganske fed forretning, hvis han da altså udlejer nogle cykler. Jeg kan ikke lade være at spørge udlejeren, idet han netop går og sætter cykler på plads. *”Ja,”* siger han, *”det er en god forretning - om sommeren.”*

Under den hyggelige rundtur i havneområdet spenderer Hanne tre hjemmelavede isvafler med to kugler kokos og melon. Det er ikke bare to iskugler, nej, de er bare mega store og virkelig hjemmelavede, idet de, efter eget udsagn, fremstiller is hver eneste dag.

Igen er vi tilbage på Spar Shippings ”Jeppe” for at vende retur til København. På båden bydes vi over højtaleren velkommen alle ni, så det er en beskeden flok, der igen drager mod hovedstaden. Vi sidder på øverste dæk og nyder det flotte lune sommervejr. Det frister os til at investere i tre fadøl, som vi hygger os med samtidig med, at vi udøser lovord om en rigtig hyggelig dag på den lille charmerende svenske ø. Langsomt forsvinder Hven i N.

Vel tilbage på vores ”pind” i Søborg, begiver vi os straks ud i byen for at spise. Jørgen er nemlig af den dovne type, der godt kan komme i tanker om, at det er meget lettere at gå ud og spise, end først at skulle til at fremtrylle kulinariske godbidder. Under den hyggelige velsmagende middag drøftes dagens mange oplevelse såvel fra naturens som fra den kulturelle side. Vel tilbage på *”pinden”* serverer Jørgen under den fortsatte snak en fortrinlig 12-års whisky, kvaliteten skal holdes på et højt niveau.

Endnu en dag bliver vi i København, opholdet er behageligt - og billigt, og så kan vi nå at opleve endnu et par af de ting, der står på vores ønskeventeliste med Jørgen som en yderst fortræffelig guide i vores hovedstad.

Første mål er Cisternerne i Søndermarken – Museet for Moderne Glaskunst. Indgangen til museet er på plænen overfor Zoologisk Have (se 1859) og Frederiksberg Slot (se 1704). Indgangen, eller rettere nedgangen, til museet minder en anelse om glastrekanten i Louvres gård, der siges at have fået ideen fra Herning Kongrescenter, eller også bytter jeg rundt på fakta. For harmoniens skyld er der bygget to af disse indgangsportaler eller glaspyramider, de er designet af skulptøren Max Seidenfaden, der har fået stor anerkendelse for sin arkitektur.

Her i glastrekanten køber vi billetterne 40 kr. for voksne og 30 kr. for pensionister, naturligvis kan billetdamen ikke se, at to af os hører til i sidstnævnte gruppe, så vi nødsages at give hende denne oplysning. Cisternerne, der ejes af Københavns Vandforsyning, er underjordisk murede opsamlingsbeholdere for regnvand. Dette ”vandværk” eller drikkevandsreservoarer i Søndermarken er på 2.880 m² og blev bygget i årene 1856-59 efter tyrkisk forbillede. Vandreservoiret har været i brug helt frem til 1981 og er som sådan et stykke kulturhistorie.

I begyndelsen var der ingen tag over cisternerne, men et dekorativt smedjernsgitter omkring og et springvand til at bryde vandoverfladen. Overdækningen kom først i 1889, hvor reservoiret også blev inddelt i tre rum, så en eventuel forurening kunne begrænses. Det var koleraepidemien (se 1853) i Danmark, der var den direkte årsag til, at cisternerne blev bygget. Ekstremt dårlige hygiejniske forhold herskede, og ingen anede hvilken betydning hygiejnen havde for menneskers sundhed. Alt affald blev smidt uden for døren, overfladevand i de københavnske søer blev brugt som drikkevand, og der var forbindelse mellem afløbet fra lighuset på Frederiks Hospital og drikkevandsledningerne.

Museet for Moderne Glaskunst er unikt, det blev etableret i aug. 2001 og findes ikke tilsvarende i Europa. Det er en meget speciel fornemmelse at gå nede i Cisternerne som at komme ind i en katedral, alt er fugtigt, på gulvet ligger vandpytter, væggene sveder og overalt ses drypsten dannet af over hundred års nedsvivning over væggene og ned gennem lofterne.

I den ene halvdel af museet er der udstilling af sandstensskulpturer fra forskellige sjællandske parker. Personer der viser forskellige klædedragter fra hele Norden. Den anden halvdel er helliget moderne glaskunst. Rigtig mange af de navne, vi kender som malere, har også fremstillet glaskunst Robert Jacobsen, Ejler Bille, Henry Heerup, Egill Jacobsen, Carl-Henning Pedersen, Bjørn Nørgaard og mange flere.

Efter dette oplevelsesrige besøg går turen til Assistens Kirkegaard (se 1760). Mest til ære for Hanne der ikke tidligere har besøgt denne meget specielle kirkegård. Og den er i sandhed speciel, allerede ved indgangen fornemmes forskellen, et skilt med navnene på ”de berømte døde” fortæller i hvilken afdeling den pågældende kan findes. To navne er særlig iøjnefaldende H.C. Andersen (1805-75) og Søren Kierkegaard (1813-55). Disse to er ubetinget Danmarks kendteste personer, og da Assistens Kirkegaard er en af Københavns betydelige turistattraktioner, er der naturligvis skilte, der viser vej til netop deres grave.

Jo, Assistens Kirkegaard virker nærmest som et museum, hvor folk går søgende rundt for at finde berømheder. Og mindre som en kirkegård hvor man i stille andagt mindes sine forgængere. Også vi går søgende rundt, det resulterer i mange betydende fund.

Plænerne på kirkegården bliver brugt som plæner i en park, folk tager solbad, nogle har endda madkurven med. Første gang jeg så dette, forekom det mig ret usmageligt, men efter at have været på kirkegården et par gange, virker det faktisk ganske naturligt og ikke anstødeligt.

Endnu en dag er blevet udfyldt på fornuftig vis, dvs. viden er kommet på tanken. Nu er det blevet Jørgens tur til at kokkerere, det gør han på bedste kokkehuemaner, serverer koteletter i fad med ris efterfulgt af nye danske jordbær med fløde. Senere får vi has på resten af hans gode 12-års, så vi lider ingen nød på Søborg Parkvej 76. I morgen tidlig vender vi næsen mod V, hjem til hovedlandet, hvor der er lidt højere til himlen.

Du har været med på en cykel- og oplevelsestur med

Jørgen, Hanne og Frede

Supplerende oplysninger til Hven – i cykelhøjde

Opbygget kronologisk:

- 1473-1543 **Nicolaus Kopernicus** polsk-tysk domherre, læge, geograf, møntreformator og astronom. Født 19. feb. 1473. Arbejdede med teorien om at planeterne bevæger sig om Solen og ikke som tidligere antaget om Jorden. Publikationen udkom i 1543 "*De revolutionibus orbium coelestium libri VI.*" Denne teori forenkede verdensbilledet af himmellegemernes bevægelse. Men Kopernicus blev på det nærmeste "*henrettet*" af kirken for disse udtalelser.
- 1546-1601 **Tyge (Tycho) Brahe** født på herregården Knudsborg i Skåne 14. dec. 1546 af Beate Bille der var dronningens hofdame og Otto Brahe, ejer af Aalborghus og Helsingborg Slot, medlem af rigsråd og regering og lensmand i Gladsaxe. Tyge var ældste barn i en børneflokk på ti, opvoksede dog hos sin brutale og hårde farbror Jørgen Brahe ved Ystad, der var barnløs og nærmest kidnappede Tyge. Tyge indskrev sig som 12-årig på Københavns Universitet i filosofi og retorik. Dengang var det ikke usædvanligt, at adelens børn blev indskrevet på universitetet.
- En solformørkelse 21. aug. 1560 vakte hans interesse for astronomien. Fra 1562 til 1570 studerede han statsvidenskab, jura og kemi i Tyskland. Tyge Brahe var meget usikker på, hvilken livsbane han skulle vælge. Den naturlige vej for en mand med hans baggrund ville være at gå i kongens tjeneste.
- Tyge Brahe opdagede 11. nov. 1572, mens han boede hos Steen Bille, en ny stjerne supernova i Cassiopeia. Straks var han berømt og udgav bogen: "*De Nova Stella,*" der beskriver denne opdagelse. Stjernetegn blev dengang vurderet som et varsel for katastrofer eller ligefrem Dommедags komme.
- Videnskaben havde grebet ham, derfor planlagde han at forlade Danmark. Men så tilbød Frederik II i 1576 Tyge Brahe øen Hven som len, samt finansiel støtte til opbygning af et slot med plads og udstyr til forskning. Beløbet var ganske betydeligt og svarede til 1% af kronens indtægter.
- Til gengæld skulle Tyge Brahe lægge horoskoper for kongen og den kongelige familie. Samme år påbegyndte Brahe byggeriet af Uranienborg, et slot der stod færdig i 1580, og var opkaldt efter astronomiens muse Urania. Det blev en af tidens mest berømte bygninger i renæssancestil og blev mødested for videnskabsmænd og kongelige fra hele Europa. Observatoriet Stjerneborg var, som navnet siger, primært til stjerneforskning og blev taget i brug i 1584. På Hven, hvor han boede i 21 år, foretog Tyge Brahe, sammen med 100 videnskabsfolk, observationer efter samme principper som hidtil, men med en hidtil uset nøjagtighed som blev astronomisk banebrydende. Efter hans mening var Jorden universets centrum. Hans observationer var meget nøjagtige, en fejlmargin på 0,007 grader, svarende til vinklen på en 1 kr. målt på en afstand af 200 meter, og hans årskalender afveg kun 2 sekunder. Moderne instrumenter beviser disse meget små udsving. Hans interessefelt rakte vidt, ud over astronomi forskede han i meteorologi, naturvidenskab, kartografi, alkymi, astrologi, poesi og medicin fremstilling. Også på det fysiske plan var han aktiv indsamlede klude og byggede sin egen papirmølle, fordi papir var en mangelvare, og startede sit eget bogtrykkeri.
- Efter Frederik II's død 1588 blev tonen dog en anden. Christian IV besøgte Uranienborg i 1592, han ville ikke fortsat give så stort et tilskud til Tyge Brahe. Med til historien hører, at Tyge Brahe som lensmand forsømte sit job, det var astronomien, der interesserede ham. Resultatet blev, at den selvsikker og arrogant Tyge Brahe blev meget fornærmet. I 1598 fik han ansættelse hos kejser Rudolf II i Praha i Tjekkioslovakiet som hofastronom på slottet Benatky i det nordøstlige Böhmen, hvor han fik indrettet et

observatorium, men nåede desværre ikke meget stjerneikkeri her før sin død. Uranienborg blev revet ned trods vejrhænen Pegasus: *"Var til ingen nytte kun en skadelig og kostbar kuriositet,"* sagde Christian IV. Der fremstår kun svage spor af Observatoriet Stjerneborg og Slottet Uranienborg.

Hvenbønderne åndede lettede op, mange af dem kaldte endda Tyge Brahe for: *"Et rigtigt dumt svin,"* han havde udsuget øens livegne og brugt både befolkning og husdyr som *"forsøgsdyr"* på de mediciner, han eksperimenterede med.

Brahe fandt ad astrologiens vej, 32 særlige uheldige dage *"tychobrahesdage."*

Videnskabsfolk ved Rundetårn mener dog ikke, at Tyge Brahe skal tildeles denne ære, for såvel romerne som egypterne har langt tidligere fremlagt denne teori, der i Danmark tidligere var kendt som *"egyptiske dage."* Først omkring år 1800 blev teorien betegnet som *"tychobrahesdage,"* til trods for at vores berømte astronom døde i 1601. Så formentlig har man benyttet betegnelsen for at lægge mere vægt bag udtrykket.

Tyge Brahe levede 26 år papirløst med en ikke adelig dame præstedatteren Kristine, dengang en uhørt sag, de fik 8 børn. Derfor kaldes han også for Nordens første kvindesagsforkæmper. En duel 27. dec. 1566 med den danske adelsmand Manderup Parsberg kostede Tyge Brahe det yderste af næsen, men senere blev Parsberg hans perleven. Tyge Brahe modellerede selv en næseprotese med en blanding af guld, sølv og kobber, den fik han indopereret, men ind- og udånding gennem næsen gav resten af hans dage en fløjtende lyd. Herefter hed han blandt sine fjender, hvoraf der var mange *"sølvnæsen."*

Om hans død 24. okt. 1601 efter et taffel hos grev Rosenberg i Praha, har der været mange gisninger, og der hersker stadig mystik. Var det en madforgiftning, var det en forgiftning som følge af de mange alkymistiske eksperimenter, var det en sprængt blære med efterfølgende bughindebetændelse, var det prostata, var det skrumpelever grundet den megen spiritus, eller var det *"et mord"* begået af en af hans mange fjender? Tyge Brahes sidste ord blev: *"Må jeg ikke have levet forgæves."* Han ligger begravet sammen med sin kone, endda i samme kiste, under en tung marmorblok med gule bogstaver - Dominus de Knutstrup, i Tejnekirken ved byens smukke rådhusplads i Praha. I slotsområdet i Praha står en statue af ham. Synd for en stjerneikker at skulle dø, 50 år før kikkerten blev opfundet.

I april 2005 indviede den svenske Kronprinsesse Victoria Tyge Brahe Museum og det Underjordiske Observatorium Stjerneborg på Hven. Museet er indrettet i Allhelgonakyrkan en afkristnet gotisk kirke fra 1899 tæt ved de øvrige faciliteter. Museet skildrer på fortræffelig vis Tyge Brahes liv og videnskab ved Uranienborg og Stjerneborg. Det Underjordiske Observatorium er et multimedie oplevelsescenter, der med billeder og lyd fortæller om Tyge Brahe og hans liv med stjernerne. I tilknytning til museerne findes en salgsbod og Cafe Tycho Brahe. Tyge Brahe er udnævnt til årtusindets skåning. Hven har i dag et årligt turistbesøg på 130.000, det kan de takke Tyge Brahe for.

1657-1660 **Karl Gustaf-krigene** erklæredes af Frederik III 1. juni, fordi Sverige omklamrede Danmark, og fordi Karl X Gustaf på det tidspunkt var optaget af krig mod Polen. Men det var tåbeligt, for Danmark havde kun en ringe hær, og da svenskerne gik til modangreb fra Holstein, løb danskerne tilbage til Fredericia, hvor de også blev slået, og svenskerne tog hele Jylland. Da Karl X Gustaf hørte, at bæltens is kunne bære hans 12.000 tropper, sagde han til Frederik III: *"Nu, bror Frederik, skal vi tales ved på godt svensk?"*

Svenskernes indsats hører til historiens dristigste krige, hvor hæren på 14 dage fra 30. jan. til 13. feb. 1658 gik over isen. Ruten gik fra Jylland til Fyn, videre til Tåsinge, Langeland og fra marken ved Longelse den 6. feb. 1658, om aftenen for ikke at blive set, ud over bæltets 15 km is, hvor land og hav gik i et. Det var den hårdeste vinter i mands minde, trods det gik en del ryttere med heste gennem isen og forsvandt. Alt i alt havde svenskerne mistet en del af sin 12.000 mands store styrke, isen brød op bag dem, så de var sårbare. Men danskerne forstod ikke at udnytte den opståede mulighed, de var panikslagne og gik ind på de svenske betingelser ved Roskildefreden.

Med på turen var Corfitz Ulfeldt, der på dette tidspunkt var gået med svenskerne. Det fortælles, at der flere steder stod to fod vand over isen, frygten var stor, men den 7. feb. gik de i land ved Grimstedgård nu Frederiksdal på Lolland og videre til Falster og herfra til Vordingborg på Sjælland.

Karl X Gustaf havde for evigt skrevet sit navn ikke blot i isen, men i den europæiske krigshistorie. Faktisk var det uansvarligt højt spil - det rene galmandsværk, men heldet var med Karl X Gustav. Krigen blev således dyr for Danmark, selv om vi blev hjulpet af Nederlandene. Skåne, Halland, Blekinge, Hven og Bornholm samt Bohus og Trondheim Len i Norge mistede vi, Bornholm fik vi dog tilbage i 1661. Europa så gerne, at hverken Sverige eller Danmark havde begge bredder af Øresund. Danmark blev udsultet, med efterfølgende hungersnød og epidemier der reducerede befolkningen med en femtedel. I Danmark var Karl X Gustafs øgenavn "æderen."

1657-1660 **Svend Poulsen Gjønge** "Gjøngehøvdingen" kæmpede med sine "snaphaner," og overlistede svenskerne i disse år specielt i egnen omkring Præstø. Han blev belønnet af Frederik III med Lundbygaard V for Præstø, som stadig kan beses. Svend Poulsen Gjønge var den mest berømte af snaphanerne.

"Snaphaner" var navnet for de dansksindede i Skåne, da vi 1658 tabte landsdelen samt Halland og Blekinge til Sverige, efter at de i 800 år havde været en del af Danmark. Det var 1/3 af det danske rige, vi tabte, men ikke nok med det, det var også den fedeste landbrugsjord. Vi havde mistet vores førerposition i Norden.

Set med danske øjne var snaphanerne frihedskæmpere, men svenskerne anså dem for terrorister. Krigen var ubarmhjertig med snigskytter, henrettelser, voldtægter og tusindvis af flygtninge. Den største del af Skåne ville gerne under Danmarks vinger igen, hvor der var en større frihed.

Snaphaner, der blev fanget af svenskerne, fik en grim død - "spetsning." En tilspidset træpæl blev jaget op gennem endetarmen, tarme, mellemgulv og ud oppe ved nakkehvirvlen. Så blev pælen rejst ved vejkanterne til skræk og advarsel. Det fortælles, at der kunne gå op mod en uge, inden snaphanen døde. Heldigere var de snaphaner, der blot blev klynget op i et egetræ ved en vejkant. Hvornår og hvordan

"Gjøngehøvdingen" døde, hersker der usikkerhed om, Dansk Biografisk Haandleksikon siger, han kom syg hjem i 1676, og vistnok døde kort herefter. Encyklopædien siger, at han døde tidligst i 1679, og at han var major 1676-79. Andre kilder hævder, at han sammen med mange af sine betroede mænd blev dræbt i 1680 i Kristianstad, hvortil de blev lokket med løfte om frit lejde.

1658 **Roskildefreden** en fredsslutning underskrevet 26. feb. i Tåstrup Præstegård af Danmark og Sverige efter Karl Gustaf-krigene. Danskernes forhandlingsleder var Corfitz Ulfeldts efterfølger Joachim Gersdorff (1611-61), der ikke havde de store evner som statsmand. Danmark var overrumplet og gik alt for let ind på svenskernes betingelser. Vi blev lemlæstet, idet vi mistede Skåne, Halland, Blekinge, Hven og Bornholm samt Bohus og Trondheims Len i Norge. Områder der dengang var lige så danske som Jylland, Fyn og

- Sjælland. Svenskerne betingede sig ret til, at deres tropper skulle opholde sig i Danmark frem til 2. maj 1658 - vel at mærke på Danmarks bekostning.
- 1658 **Kongens Livregiment** blev oprettet 30. juni med kaserne på Rosenborg i København. Grunden var, at Frederik III mistede sin garde af Gønger fra de skånske landskaber, men havde behov for personlig beskyttelse dels under svenskekrigene, men også i den urolige tid omkring enevældens indførelse. Gardens første chef var Frederik Ahlefeldt, der kæmpede mod svenskerne og døde i 1672. Garden opløstes af Struensee, men den var medvirkede til Struensees fald i 1772, og garden blev igen oprettet. I 1785-86 opførtes det nuværende Livgardens Kaserne ved Rosenborg. Kongens Livregiment har deltaget i alle Danmarks krige og flere gange været udlånt til fremmede tjenester. Mindstehøjden for optagelse i garden er 175 cm. I 1885 stiftedes Garderforeningen i København, i dag er der 78 lokale garderforeninger med 17.000 medlemmer. I 1946 flyttede Den kgl. Livgarde fra Jægersborg til Sandholmlejren ved Allerød. Herfra flyttede garden i 1985 til Høvelte Kaserne. De første kvinder blev ansat i Livgarden i 1975.
- 1659 **Stormen på København** kort før midnat 11. feb. gik den svenske hær, der belejrede København, til angreb på byen. Inden for voldene lød stormklokkerne, og svenskerne fik sig en varm modtagelse af byens forsvar. Det var her Frederik III sagde: "*Jeg vil dø i min rede.*"
- 1659 **Skåne, Halland, Blekinge, Hven og Bornholm** samt Bohus og Trondheim Len i Norge mistede vi til Sverige i Karl Gustav-krigene. Men de danske spor bliver i landskabet fx 300 landsbykirkerne, og skåningene ved meget om Danmark, mere end sjællænderne ved om Skåne, de føler, at København er deres by mere end Stockholm. Skåne var den rigeste del af Danmark med det bedste landbrugsjord her lå 240 danske herregårde og slotte mange monumenter og kunstværker.
- 1704 **Frederiksberg Slot** på Valby Bakke stod færdig i 1703, men endnu manglede en del indvendigt arbejde, så Frederik IV fik først nøglerne 25. sept. 1704. I 1699 havde Kronprins Frederik fået 14.000 rigsdaler af sin far Christian V til at bygge slottet for. Få måneder senere døde kongen, og Frederik blev kronet som Frederik IV. Han opførte Frederiksberg Slot som et sommerslot, så de kunne tage ud på det ubeboede bondeland og nyde udsigten til Københavns Volde og Sveriges kyst. Allerede i 1709 blev slottet udvidet med yderligere en etage, der primært rummer den store dansesal Maskeradesalen. I 1710 blev slotskirken indviet, og i 1739 blev slottet igen ombygget. To gange er slottet blevet grundigt restaureret 1928-32 og senest 1993-96. Den seneste restaurering kostede 70 mio. kr. På Frederiksberg Slot døde Frederik IV's Dronning Louise i 1721. Dagen efter var slottets soveværelse rammen om Anna Sophie Reventlow, som kongen den 31. maj gjorde til sin dronning. Harmonien mellem Dronning Louise og Frederik IV havde aldrig været godt. Kongehuset har brugt slottet frem til 1852. Siden 1869 har slottet fungeret som Hærens Officersskole. Det smukke barokhaveanlægget omkring slottet med søer blev anlagt i 1711. I anledning af 300 året blev der 14. maj 2004 udgivet tre frimærker med slottet og haverne.
- 1713 **Trekroner** søfort ved København anlagt. Flere gange udbygget. Nedlagt som kampfort i 1922 men anvendt som depot.
- 1748 **Det kgl. Teater** Danmarks nationalscene tegnet af Nikolai Eigtved (1701-54) og indviet 18. dec. på Kongens Nytorv under navnet - Det danske Comediehus. Teatrets forløber var Comediehuset i Lille Grønnegade, der brændte under Københavns brand i 1728.

Teatret blev grundlagt af Frederik V, der skænkede grunden med flådens tjæreplads ved siden af det kongelige kanon- og klokkestøberi på Kongens Nytorv. I 1750 blev teatret overdraget til staden København, men driften blev byen en for stor byrde, så i 1770 ansøgte man kongen om atter at overtage teatret. Først fra 1772 fik teatret navnet Det kgl. Teater, fordi kongen da overtog det fulde ansvar for den voksende gæld og udpegede selv en direktion. På prosceniet, som er den del af scenen der ligger foran tæppet, har der siden 1774 stået "*Ei Blot til Lyst.*" I 77 år betalte kongen "*gildet*" og bestemte repertoiret. Efter enevældens ophør i 1849 henlagdes teatret til folkestyret og staten under Kirke- og Undervisningsministeriet med årlige bevillinger på finansloven og fik Johan Ludvig Heiberg (1791-25/8 1860) som direktør. Teatret er om- og tilbygget så ofte, at det efterhånden lignede en sammensunken elefant. I 1874 rev man bygningen ned og byggede et nyt i fem etager med 1544 pladser. Her, som i dag betegnes "*Gamle Scene,*" opføres kun opera og ballet. Foran bygningen står to statuer af henholdsvis Oehlenschläger og Holberg udført af henholdsvis H.W. Bissen og Th. Stein. Nye Scene, der også kaldes "*Stærekassen,*" blev indviet i 1931. Fra 1992 opføres der her kun skuespil.

Staten giver et ganske stort tilskud til teatret, i år 2000 udgjorde dette tilskud 840 kr. pr. solgt billet.

1754 **Amalienborg** blev opført som centrum i bydelen Frederiksstad. Arkitekten var Nikolai Eigtved (1701-54), der hermed gav sit bud på dansk rokoko. Slottet består af fire ens palæer med et samlet areal på 37.000 m².

I centrum på Amalienborgs Slotsplads står Jacques-Francois-Joseph Salys berømte rytterstatue i bronze af Frederik V. Asiatisk Kompagni bekostede statuen med ½ mio. rigsdaler. Den blev opsat 16. aug. 1768, med stod først endelig færdig i 1770. Navnet Amalienborg har slottet efter Frederik III's dronning Sofie Amalie af Braunschweig, der i 1670 opførte et slot på stedet. Sofies Amalienborg nedbrændte dog allerede i 1689. Palæerne blev bekostet og beboet af fire adelsmænd. Adam Gottlob Moltkes (Christian VII's) Palæ. Den indeholder Flora Danica stellet fremstillet i årene 1790-1803 og tiltænkt kejserinde Katharina II af Rusland, men hun døde 1796, og kongefamilien besluttede at beholde stellet, der hører til de flotteste stel, der findes. Hans Schacks (Frederik VI eller Christian IX) Palæ. Det er her Dronning Margrethe II residerer og har boet siden 1967. Det var også Hans Schack, der byggede godset Schackenborg i Møgeltønder fra 1664-67.

Joachim Brockdorffs (Frederik VIII og Frederik IX) Palæ. Her boede Dronning Ingrid. Gehejmeråd Christian Frederik Levetzaus (Christian VIII og Christian X's) Palæ.

Indvendig blev Amalienborg udsmykket af N.A. Abildgaard (1743-1809) i 1794, hvis assistent var en ung mand ved navn Bertel Thorvaldsen. Her bor nu Kronprins Frederik. Så man kan vel egentlig sige, at Amalienborg er Danmarks flotteste familiekollektiv. Da Christiansborg brænder i 1794, stod Christian VII med familie uden hjem. Adelsfamilierne, der boede i de fire palæer, viste stor velvilje, og kongefamilien flyttede ind i Moltkes Palæ. Siden da har kongefamilien boet på Amalienborg. I en periode husede Schacks Palæ Højesteret.

1760 **Assistens Kirkegaard** blev anlagt som en fælles kirkegård for alle Københavns otte kirker, fordi byldepestens hærgen i 1300-tallet havde fyldt de eksisterende kirkegårde. Hver kirke fik sin afdeling på den nye kirkegård, der dengang lå helt ude på landet. I første omgang var kirkegården anlagt som de fattiges, men i 1785 blev en etatsråd begravet her. Dette ændredes attituden, så det efterhånden blev en kirkegård for de velhavende, kunstnere og intellektuelle. Arealet havde tidligere, udover en

tobaksplantage, været overdrev dvs. fællesjord til græsning af kreaturer. Efter flere udvidelser er arealet i dag på 36 tønder land.

På Assistens Kirkegaard hviler mange berømteder, men de to som turister primært kommer for at se er H.C. Andersen (1805-75) og Søren Kierkegaard (1813-55). Disse to grave findes forholdsvis let, for vejskilte viser vejen. H.C. Andersen ligger ved siden af sin ven Edvard Collin (1808-86), og ved siden af Jens August Schade (1903-78). Søren Kierkegaard ligger sammen med flere fra den Kierkegaardske familie, og pudsigt nok ligger hans kærlighed Regine Olsen (1822-1904) også ret tæt ved. Af andre berømteder kan nævnes Martin Andersen Nexø (1869-1954), Peter Malberg (1887-1965), Peter Faber (1810-77), Peter Adler Alberti (1851-1932), Viggo Stuckenbergs (1863-1905), Herman Vilhelm Bissen (1798-1868), Christoph Ernst Frederik Weyse (1774-1842), Dan Turéll (1946-93), Niels Bohr (1885-1962), Henry Heerup (1907-93), hvis gravsten er en af hans egne skulpturer ”*naturens hårdkogte æg*,” Peter Christian Abildgaard (1740-1801), Nicolai Abraham Abildgaard (1743-1809), Søren Gyldendal (1742-1802), Hans Scherfig (1905-79), hvis gravsten er en granitskildpadde, V. Bähncke (1832-1907), Rasmus Rask (22/11 1787-14/11 1832), H.C. Ørsted (1777-1851) og der kunne fortsættes meget længe endnu.

Assistens Kirkegaard er nærmest at betragte som et museum, hvor folk vandrer rundt og leder efter kendte navne. Plænerne på kirkegården bliver brugt som plæner i en park, folk tager solbad, nogle har endda madkurven med, men det virker ikke anstødeligt.

1853 **Kolera** er i okt. blevet til en epidemi i Danmark. Første tilfælde konstateredes i København 11. juni og vedkommende døde 15. juni. Alene i København blev der af byens næsten 200.000 indbyggere registreret 7.219 tilfælde, heraf døde 4.737, heriblandt maleren C.W. Eckersberg (1783-1853). Årsag til epidemien var de ekstremt dårlige hygiejniske forhold specielt i København, fx var der forbindelse mellem afløbet fra lighuset på Frederiks Hospital og drikkevandsledningerne. Alt affald fra både mennesker og dyr blev blot smidt ud på gaden. Så København var ikke et sted for sarte sjæle. Epidemien aftrappede samme år fra 13. okt.

1859 **Zoologisk Have** i København blev åbnet for offentligheden 20. sept. af ornitolog Niels Kjærboelling (1806-71). Haven ligger i et hjørne af Frederiksberg Have, den tidligere Prinsesse Vilhelmines Have og hører til blandt verdens ældste zoologiske haver. Der var i begyndelsen meget sparsomt med dyr en ræv i lænke, en sæl i en balje, skildpadde, länkede papegøjer og andre fugle. I 1953 blev haven udvidet med en del af Søndermarken. I 1980 gennemgik haven en gennemgribende modernisering, og i 1987-88 opførtes et nyt dyrehospital og dyrekøkken og dækker nu et areal på 11 ha. Zoologisk Have i København er kendt for sine usædvanlige yngleresultater, har fået internationalt ry og dannet skole for mange andre zoologiske haver. Haven har sammen med 150 andre zoologiske haver indgået et internationalt samarbejde om bevarelse af truede dyrearter gennem avl. I 2004 blev haven besøgt af 1,2 mio. gæster.

1890-1895 **Middelgrundstøtten** opført på en kunstig ø på Middelgrunden i Øresund som en del af Københavns søbefæstning. Anvendt af militæret frem til 1984, men fortsat under Forsvarsministeriet.

1891 **Københavns Frihavn** oprettes og indvies i 1894. Københavns Havns alder kendes ikke præcist, men den går formentlig tilbage til Absalons tid i 1100-tallet.

1892 **Kongens Nytorv** i København kan på Kong Christian IX guldbryllupsdag 26. maj tænde sin nye elektriske belysning

1894 **Marmorkirken**, eller Frederikskirken som den egentlig hedder, blev indviet 19. aug. En utrolig smuk bygning tegnet af Nikolai Eigtved (1701-54), men han døde i allerede i

1754. Oprindeligt skulle hele kirken bygges i marmor, men kun taget er marmor. Den storslåede kuppelhvælving spænder 33 m., og rummet har en fantastisk akustik. Grundstenen blev lagt af Frederik V allerede i 1749. Byggeriet var et led i planerne om Frederiksstad, et fornemt og meget dyrt byggeri i norsk marmor, men grundet pengemangel stoppede Struensee projektet i 1770. Finansfyrsten C.F. Tietgen købte den halvfærdige hundred år gamle nærmest ruinlignende 10 m. høje bygning i 1874 og bekostede færdiggørelsen af denne pragtfulde bygning og tilhørende statuer af kirkelige personligheder fra Moses til Luther og danske kirkelige personligheder som Ansgar, Kingo, Brorson, Hans Egede, Grundtvig og Søren Kierkegaard. Selve kirkegangen trækker ikke mange "kunder," vi overværede en almindelig søndagsgudstjeneste i 1994, hvor der højst var 50, og der er vel plads til et par tusinde. Men hvor flot et byggeri - mageløst!

1909 **Flakfortet**, den grønne ø i Øresund, opført på Saltholm Flak. Fra 1915 hejst militærflag over øen, der var indrettet til 550 mand i krig eller 400 mand i fredstid. Siden 1979 er øen brugt som sejlsportscenter med god restauration.

1913 **Den lille Havfrue** blev opstillet 24. aug. som den første topløse kvinde ved Øresunds kyst. Afsløringen overværede af 5-6.000 tilskuere bl.a. giveren brygger Carl Jacobsen. Skulpturen betragtes i udlandet som et symbol på Danmark, den ses hvert år af over 1 mio. mennesker. Mindre kopier af den står i California, Japan, Mexico og i Brasiliens hovedstad Brasilia.

Julen 1909 havde Julius Lehmann og Hans Becks ballet bygget over H.C. Andersens eventyr "*Den lille Havfrue*" premiere på Det kgl. Teater. Forestillingen overværede af brygger Carl Jacobsen, han begejstredes og fik ideen til skulpturen. Han forærede billedhuggeren Edvard Eriksen (1876-1959), der havde dansk/norsk/islandsk blod i årene, billetter til flere forestillinger og satte ham på opgaven at studere solodanserinden Ellen Price de Plane. Mange historikere fortæller, at Ellen Price stod model til skulpturen, men det passer ikke, for som ballerinaen selv siger: "*En solodanserinde står ikke nøgenmodel for en kunstner.*" Så det blev kunstnerens hustru Eline Eriksen, der stod model. I øvrigt havde Jacobsen og Eriksen en voldsom diskussion om, hvorvidt damen skulle have fødder eller hale, og vi kan vel være tilfreds med, at Carl Jacobsen vandt denne diskussion. Gentagne gange har Den lille Havfrue været udsat for hærværk, mistede hovedet 1964, en arm i 1984, forsøg på halshugning i 1990 og mistede igen hovedet 6. jan. 1998.

1918 **DDL** Det danske Luftfartselskab blev stiftet 29. okt. Det er verdens ældst endnu eksisterende luftfartselskab. Initiativtager og selskabets første direktør var billedhugger Willie Wulff. DDL's første forsøgsruter var fra Luftmarinestationen på Refshaleøen over Malmø-Warnemünde til Berlin, den åbnede 7. aug. 1920 i samarbejde med luftfartselskaber i Sverige og Tyskland. Den anden rute startede 15. sept. 1920 fra den militære flyveplads på Kløvermarken til Hamburg. Regnskabet viste imidlertid ikke rentabilitet, så med et underskud valgte bestyrelsen at indskrænke. Begge ruter blev indstillet 31. okt. 1920. Den korte tid til trods befordrede de to ruter 1.160 kg. post eller ca. 80.000 brevforsendelser. DDL genåbnede april 1923 ruten fra Kløvermarken til Hamburg, foruden post kunne der medføres tre passagerer, der måtte være varmt påklædt, idet det var et åbent flyplan. DDL er i dag den danske part af SAS med en andel på 2/7.

1922 **Prøvestenen** søfort ved Amagers NØ kyst nedlægges. Blev i 1934 ombygget til oliehavn og udvidet flere gange. Tæt ved ligger Mærsk Raffinaderiet Pyrolyseværket.

- 1935 **Lillebæltsbroen** fra Snoghøj til Odden V for Middelfart indvies 14. maj af Kong Christian X i overværelse af 40.000 mennesker. Dagen efter tages broen i brug, og rejsetiden Aarhus-København nedsættes fra 7½ t til 4½ t. De forberedende undersøgelser begyndte i 1923, og arbejdet startede i 1929. Den 1117,8 m lange bro, hvoraf 825 m er over vand, har en frihøjde på 33 m og kostede 25 mio. kr. Tiloversblevne stålrør fra broen blev brugt til opførelse af Odinstårnet (se 1935) på Bolbro Bakke V for Odense. Det var under stor protest fra statsbanerne, at broen blev gjort tilgængelig for biler: *“De kunne overføres med tog, - hvis der var plads,”* hed det. Biler var nemlig nu blevet en konkurrent til DSB. Samtidig blev de første røde lyntog sat i drift mellem København og Aalborg. I dag kalder vi Lillebæltsbroen for *“Den gamle Bro.”* Det hidtidige overfartssted Strib bliver gemt og glemt.
- 1970 **Den ny Lillebæltsbro** blev åbnet 21. okt. af Kong Frederik IX. Broen er 1,7 km. lang. Entreprisen havde Monberg & Thorsen, der vandt licitationen 19. okt. 1965, med et tilbud på 116 mio. kr.
- 1975 **Barsebäckværkets** første reaktor blev sat i drift, anden reaktor i 1977. Efter brand i en reaktor 13. april 1979 lukkes værket midlertidigt ned. Værket, der ligger lige overfor København, har af svenskerne gentagne gange været lovet lukket, men løfterne har i mange år været tomme. Men – 31. maj 2005 slukkes den sidste reaktor.
- 1983 **Amaliehaven** åbnes 10. maj ved havnen udfor Amalienborg Slot, det der tidligere hed Larsens Plads, det sker under overværelse af regentparret. Den belgiske havearkitekt Jean Delogne har stået for anlægget, og skulpturerne er udført af italieneren Arnaldo Pomodoro. Det meget omstridte haveanlæg er bekostet af A.P. Møller-fonden.
- 1998 **Storebæltsbroen** åbnede officiel søndag den 14. juni. Kongehusets sorte Daimler med Dronning Margrethe og Prins Henrik sprængte det rød-hvide bånd præcist kl. 02.09.50. Det skete efter at dronningen havde holdt sin korte åbningstale. Som den ottende trafikminister under broens tiårige tilblivelse holdt Sonja Mikkelsen sin tale, dertil også enkelte andre taler. En sang var også kreeret til åbningen. Storebæltsruten blev nedlagt samme dato. Det var en af verdens ældste færgeruter. Glæden over broåbningen var naturligvis iblandet en stor portion vemod, vi mistede: *“de flotte skuder,” “de hvide måger”* og *“den dårlige kaffe.”* Mange mistede et livslangt arbejde, og vi andre mister et velkomment afbræk eller hvil på en lang køretur. Den 17. juni 1998 blev der i Halsskov holdt afskedsfest for alle ansatte på færgerne. Det har sikkert været en vemodig sammenkomst, hvor ordet fest måske ikke er særlig velvalgt. En 1000-årig historie ophører, en epoke er slut. Nu tager turen Nyborg-København kun 75 min. Men længe har man spekuleret i omkostninger ved en fast forbindelse over Storebælt.
- Her er et lille resume over diverse tiltag gennem 140 år:**
- 1858 udtalte krigsminister Anthon Frederik Tscherning: *“Jeg er overbevist om, at en forbindelse kan skaffes til veje under Storebælt.”*
- 1908 foreslog landinspektør Ohrt en tunnel under Storebælt fra Fyn over Sprogø til Halsskov.
- 1934 fremlagde baneingeniør R. Hiort-Lorenzen, inspireret af Lillebæltsbroen der var under opførelse, et detaljeret projekt til et broanlæg over Storebælt.
- 1936 det samme gjorde ingeniørfirmaerne Christiani & Nielsen, Højgaard & Schultz samt Kampmann, Kierulff og Saxild i forbindelse med et totalt projekt for fremtidens trafiknet i hele Danmark. Et projekt der i forbavsende grad minder om det vejnet, vi har i dag.

- 1948 nedsattes en Storebæltskommission, der skulle undersøge mulighederne for at bygge en bro og konsekvenserne herved, debatten blev igen vækket.
- 1950 foreslog forhenværende amtsvejsinspektør Ejnar Kærn en kombineret bro/tunnel.
- 1952 dukkede en helt ny ide op gående ud på at gennemskære Sprogø med en bred og dyb sejlrende, hvorunder der skulle føres en tunnel, samtidig med at der skulle bygges en bro fra Sprogø både til Fyn og Sjælland.
- 1959 efter 11 års drægtighed nedkom Storebæltskommissionen med sin betænkning, der konkluderede: *“De samfundsmæssige fordele ved broanlæggets gennemførelse før eller senere ville være så meget stærkere end de forskellige modhensyn, at broanlægget bør gennemføres.”*
- 1963 Folketinget bevilgede 10 mio. kr. til bundundersøgelser.
- 1964 Dansk Industri ønskede at få koncession på bygningen af en Storebæltsbro.
- 1965 en international idekonkurrence om broen blev udskrevet.
- 1968 Storbæltskommissionen fastslår, at 4-5.000 mand på syv år kan bygge en fast forbindelse over Storebælt for 2,6 mia. kr.
- 1968 vinderforslaget var dansk og civilingeniørerne Niels Jørgen Gimsing og Kaj Madsen blev 200.000 kr. rigere.
- 1971 storebæltsforbindelsen skrinlægges grundet diskussion omkring storlufthavn på Saltholm. Samtidig beregnes omkostningerne ved et biltog under bæltet.
- 1972 trafikministeriet foreslog en jernbaneforbindelse over Storebælt samt en forbindelse over Kattegat via Samsø.
- 1973 oliekrisen bremsede broplanerne, og man fandt ud af, at broafgiften ville koste 3 ører pr. liter mælk.
- 1975 energibesparende foranstaltninger har tappet riget for penge, vi har ikke råd til en bro. Samtidig var behovet dalet viser beregninger.
- 1978 Folketinget besluttede, at der skulle bygges en kombineret vej- jernbanebro. De første medarbejdere blev ansat til detailplanlægningen.
- 1979 den anden oliekrise skabte igen panik omkring broplanerne.
- 1985 en af broens frontkæmpere Arne Melchior pustede liv i debatten: *“I 30-erne, da krisen kradsede mest, byggede vi Lillebæltsbroen og Storstrømsbroen. Har vi fortrudt det? Nej, vi har dubleret dem. Nu skal snakken være forbi, nu må vi bygge den faste forbindelse.”*
- 1986 Storebæltsforliget mellem Firkløverregeringen og Socialdemokratiet faldt på plads 12. juni.
- 1986 første spadestik blev foretaget 23. juni. Det skete ved Halsskov af daværende trafikminister H.P. Clausen.
- 1987 Folketinget vedtager 26. maj loven om anlæggelse af en fast forbindelse over Storebælt
- 1988 den 30. juni afholdtes danmarkshistoriens største licitation.
- 1989 brobyggeriet gik i gang. Først jernbanedelen, tunnelen og dernæst vejforbindelsen.
- 1989 Mælkeknud udtaler: *“Frisk mælk fra Jylland kommer hurtigere frem”*
- 1991 tunnelen springer læk 14. okt. og oversvømmes af saltvand
- 1994 østtunnelen åbnes 15. okt. af Prins Joachim
- 1997 efter problemer med boremaskiner og oversvømmelser blev jernbanetunnelen taget i brug 1. juni, og den sidste jernbanefærgesejlede mellem Nyborg og Korsør.

1998 arbejdet sluttede 11. juni. Da arbejdet var på sit højeste, var der beskæftiget 4000 ved byggeriet. Hvis én mand skulle bygge hele storebæltsprojektet, ville det tage ham 66.000 år.

1998 så har vi passeret 140 år og er igen kommet til den officielle åbning søndag den 14. juni.

Og hvad har sådan en "pjalt bro" mon kostet?

I det bropas vi fik udleveret efter "*Familiencykulturen*," står der, at den samlede anlægspris er 21,6 mia. kr. Men i aviser kan man læse tallet 29 mia. kr., men hvad det er jo også kun 7,4 mia. kr. i difference. Til gengæld forventer man, at hen mod 20.000 biler vil passere broen daglig til en billetpris af 210 kr. pr. vej, men så er der også en nødtelefon for hver 600 m, der går direkte til Slagelse politi. Og så har vi fået verdens næstlængste hængebro med et frispænd mellem de to pyloner på 1.624 m, kun overgået af Akashi-Kaiko i Japan der er 1991 m.

Men der har været andre omkostninger, omkostninger der ikke har med penge at gøre, ni mand har mistet livet under arbejdet, og der har været meldt ikke mindre end 1872 arbejdsulykker - et chokerende stort tal.

Trafikken over Storebælt har oversteget alle forventninger, i 2004 barsles der med en ide om at billetprisen skal sænkes med 25%. Det har dog videregående konsekvenser, idet andre ruter dermed får fordrejet konkurrencesituationen. Spørgsmålet er til almindelig politisk debat. (Se art.)

2005

Operahuset på Dokøen blev indviet 15. jan. med en musik- og balletgallaforestilling, der blev transmitteret af tv. Byggekomplekset er en gave fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond. Ideen opstod i 1998, og i år 2000 blev donationen offentliggjort. Betingelserne, der fulgte med, var operaens placering på akse Amalienborg - Marmorkirken, og at arkitekten skulle være dansk og dermed en, der forstod dansk kultur. Arkitekt Henning Larsen blev valgt, han har skabt et hus på 14 etager, 41.000 m², 1000 rum, 1450 siddepladser og 56 ståpladser. Teknisk og akustisk hævder eksperter, at det er verdens mest moderne rum til opførelse af opera og ballet. Den kunstneriske udsmykning har været lagt i hænderne på Per Arnoldi og Per Kirkeby. Med sine 1450 siddepladser, der alle er gode, er det Nordens største operascene. Operaens pris beløber sig til 2,3 mia. kr. - 1 mia. kr. dyrere end beregnet, men så er der heller ikke sparet på noget, siges der.

Operaen, med kælenavn "*brødristeren*," blev officielt overdraget til Det kgl. Teater 1. okt. 2004, hvor Hr. Møller overrakte den symbolske sølvnøgle til statsminister Anders Fogh Rasmussen.

Til premieren 26. jan. 2005 spillede de Giuseppe Verdis' (1813-1901) opera Aida, der oprindeligt er komponeret til Suez Kanalens åbning med premiere juleaften 1871 i Cairo. Forestillingen opførtes 22 gange. Den foreløbige planlægning dækkes af 70% opera og 30% ballet.

Vi var med til åbningen, kom i god tid så vi rigtig kunne studere, hvilke fine gæster vi skulle være sammen med, den kongelige familie, ministre, toppolitikere, ambassadører, spidser fra erhvervs- og kulturlivet, kunstnere og ikke mindst dagens hovedpersoner Mærsk familien. Af de 1450 billetter var kun 300 for "*folket*," de 1150 var reserveret til de førnævnte. Langt de fleste var iklædt ganske almindelige minkpelse, men enkelte havde dog i dagens anledning investeret i en cottoncoat. Hanne og jeg sad og nød en flaske Mouton Rothschild og udsøgte kulinariske højdespringere.

Mærsk holdt den første tale om at ”*gavne og fornøje.*” Anders Fogh fulgte op med at fortælle, at H.C. Andersen var til stede ved Det kgl. Teaters første indvielse og rettede en stor og velfortjent tak til Mærsk familien. Alle var rørt til tårer.

Så fulgte den kunstneriske indsats indledende med uddrag fra Maskerade forskellige operascener og fabelagtige balletscener. Alt imens vi beundrede det flotte byggeri, med ahornskallen som det mest imponerende.

Det kgl. Teater skal fra nu sælge 600.000 billetter om året, hidtil har de solgt 450.000 om året. Succesen synes at være i hus for allerede til åbningen, var der udsolgt til samtlige forestillinger frem til sept. bortset fra 25 dagsbilletter og de 56 ståpladser som ikke kan reserveres.

Tidligere udgivelser:

- 1980 Andorra
 1987 Arnold - novelle
 1990 Thailand på godt og ondt
 1991 Sydamerika Chile - Brasilien
 1992 "Jambo" Kenya - du forunderlige land
 1993 Barnløshed - adoption
 1994 En lille bid af tilskudssamfundet: "Jeg løfter røret"
 1994 Tidsbilleder. Kronologisk leksika. Ajourføres løbende
 1994 Leksikassen. Ord jeg er ramlet i uden til fulde at forstå. Ajourføres løbende
 1995 De Slesvigske Krige
 1995 Østeuropa i forandring
 1995 Colombia - smuk og mangfoldig
 1996 Hærvejens historie - i cykelhøjde
 1996 Øretæver i tilværelsen
 1996 Æseløre - litteraturanmeldelser. Ajourføres løbende
 1997 En dag i 1997
 1997 Budapest & Ungarn - i efterårsdragt
 1997 Lolland-Falster & Møn - i cykelhøjde
 1997 Ego - det bevidste jeg
 1998 En lille stump af det mægtige Kina
 1998 Storebælt - i cykelhøjde
 1999 Skt. Petersborg - paladsernes by bygget på sumpen
 1999 Sjælland Stevns - Masnedø - Asnæs - i cykelhøjde
 1999 Et eventyr om julenissens morgensvømmetur
 2000 Madeira - en blomstrende ø
 2000 Rom - Den evige Stad
 2001 En lille stump af Himalaya - verdens tag
 2001 Samos - en ferieø for alle
 2001 Samsø - i cykelhøjde
 2002 Limfjorden øst - i cykelhøjde
 2002 Vest Stadil Fjord - i cykelhøjde
 2002 Wien - musikkens by
 2002 Mozart - hvordan var han egentlig?
 2002 Egypten - Nilens gave
 2003 Steen Steensen Blicher - hvordan var han egentlig? (Redigeret 2010)
 2003 Vietnam - Østens smukke, venlige land i forandring
 2003 Limfjorden vest - i cykelhøjde
 2004 Grænselandet - i cykelhøjde
 2005 H.C. Andersen - hvordan var han egentlig?
 2005 Mexicos - Store Riger
 2005 Sjælland nord - i cykelhøjde
 2005 Paris - byernes by
 2006 IKA MARKED - gennem 27 år
 2006 Skal vi hejse Dannebrog, eller skal vi brænde det?
 2006 Hven - i cykelhøjde
 2006 Sydfyn og Det Fynske Øhav - i cykelhøjde
 2006 Bulgarien - et smukt og alsidigt land
 2006 Sydafrika - en regnbuenation
 2007 Søren Aabye Kierkegaard - hvordan var han egentlig?
 2007 Kaj Munk - hvordan var han egentlig?
 2007 Vendsyssel - i cykelhøjde
 2007 N.F.S. Grundtvig - hvordan var han egentlig?
 2007 Cornwall - den sydvestlige del af England
 2008 Læsø "Kattegats Perle" - i cykelhøjde
 2008 Ti Radioforedrag - fra The Big Bang til år 1380
 2009 Ti Radioforedrag - fra år 1380 til år 1682
 2009 Chile - det lange land i ly af Andesbjergene Peru - inkaernes land
 2009 Lissabon - en smuk og alsidig by
 Frede Lauritsen - Herningvej 7B ^{1.1.} 6950 Ringkjøbing Tf: 97 32 15 32 fredelau@webspeed.dk